

Anotace

Omyl ve vydání Masarykovy korespondence

Vratislav Doubek – Jan Květina (eds.):

Korespondence T. G. Masaryk – Slované. 1. svazek

Praha, Masarykův ústav AV ČR, v. v. i. 2015

V nedávno vydaném svazku Masarykovy korespondence s Poláky, Rusy a Ukrajinci¹ editoři nesprávně identifikují text, o němž je v dopisech řeč, a následkem toho pravděpodobně nesprávně řadí jeden dopis, který se dochoval bez datace. Jedná se o ranou fázi Masarykovy korespondence s Ernestem Leopoldovičem Radlovem (1854–1928): tito dva mladí muži se seznámili ve Vídni v první čtvrtině roku 1882,² vedli spolu „časté a dlouhé rozmluvy“,³ a Radlov dokonce na Masarykovo pozvání strávil s ním a jeho mladou rodinou léto 1882 na moravském venkově v Hrušovanech.⁴ Radlov byl překladatel (přeložil do ruštiny Aristotelovu *Nikomachovu etiku* a spis *O vyjadřování*), knihovník (v hlavní petrohradské veřejné knihovně pracoval po většinu života a v letech 1917–1924 byl jejím ředitelem), odborný redaktor vysoké úrovně (s Vladimírem Solovjovem řídil filosofickou část slavné 86svazkové ruské encyklopedie Brockhaus–Efron, vycházející v letech 1890–1907, sám pro ni napsal více než sto hesel; rovněž redigoval řadu překladů filosofických děl do ruštiny), tajný rada a člen-korespondent Ruské akademie věd.

Podle editorů se v Radlovových dopisech z roku 1883 (Masarykovy bohužel nemáme) opakovaně objevují zmínky vztahující se k tomu, že Masaryk Radlovovi slíbil a posléze zaslal výtisk své pražské nástupní přednášky *Počet pravděpodobnosti a Humova skepse*⁵ a posléze slíbil i zaslání její německojazyčné verze.⁶ Jenže když se podíváme na příslušné Radlovovy formulace, pochopíme dosti rychle, že s tímto výkladem něco není v pořádku. V dopise tištěném jako první (z 1. 3. 1883) Radlov

1 Doubek, V. – Květina, J. (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Slované*. Sv. 1: Poláci, Rusové a Ukrajinci. Praha, Masarykův ústav AV ČR 2015.

2 Polák, S., *T. G. Masaryk. Za ideálem a pravdou*. Sv. 1: 1850–1882. Praha, Masarykův ústav AV ČR 2000, s. 331.

3 Tamtéž, s. 339.

4 Tamtéž, s. 338.

5 Doubek, V. – Květina, J. (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Slované*. Sv. 1: Poláci, Rusové a Ukrajinci, c.d., pozn. č. 1 na s. 230 a pozn. č. 2 na s. 232. Viz též Masaryk, T. G., *Počet pravděpodobnosti a Humova skepse. Historický úvod v teorii indukce*. Praha, J. Otto 1883.

6 Doubek, V. – Květina, J. (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Slované*. Sv. 1: Poláci, Rusové a Ukrajinci, c.d., pozn. č. 3 na s. 234. Viz též Masaryk, T. G., *Dav. Hume's Skepsis und die Wahrscheinlichkeitsrechnung. Ein Beitrag zur Geschichte der Logik und Philosophie*. Wien, Carl Konegen 1884.

píše: „Ihren Hume erwarte ich mit Vergnügen, obgleich ich diese ethischen Abhandlungen einer alten französischen Übersetzung (Ende des vorigen Jahrhunderts) besitze.“⁴⁷ Kdyby zde opravdu byla řeč o Masarykově nástupní přednášce, bylo by podivné, že ji Radlov charakterizuje jako etické pojednání, a ještě podivnější by bylo, že již má její skoro sto let starý francouzský překlad.

Neformální ráz dopisů mezi přáteli by nicméně mohl ponechávat otevřenou možnost, že se jedná o nějaký druh žertu, který se bez dalšího sotva dá prohlédnout; postupujme tedy dále. V následujícím dopise z 27. 4. Radlov píše: „Hume habe ich erst gestern bekommen und angefangen zu lesen. Ein fein geschriebenes Buch. Einiges lässt sich jedoch gegen Hume sagen. ... Es fiel mir auf, dass er z. B. Gerechtigkeit und Billigkeit als 2 identische Begriffe gebraucht, obgleich sie es nicht sind, und alles, was Hume sagt, bloss auf die Gerechtigkeit passt, nicht aber auf die Billigkeit.“⁴⁸ Opět, pokud by šlo o Masarykovu nástupní přednášku, je jistě zvláštní, že v ní o spravedlnosti a oprávnění nic není.

Po dalším dopisu z října, který se Huma netýká, řadí editoři dopis bez datace, který začíná slovy „(Ihr Buch habe ich für die Bibliothek angeschafft)“ a pokračuje: „Meinong's Hume Studien habe ich erhalten und danke sehr; habe gedacht, es wäre Ihre Hume Übersetzung.“⁴⁹ Editoři se domnívají, že tu má jít o německý překlad Masarykovy nástupní řeči, který Radlov očekával poté, co už dostal a četl českou verzi,¹⁰ a s ohledem na to, že jeho vydání Masaryk připravoval až koncem roku 1883, řadí tento dopis chronologicky mezi konec října a přelom 1883/4 (připomínám, že dva díly Meinongových studií vyšly v letech 1877 a 1882).

Editoři vůbec nediskutují – a čtenář má silný dojem, že vůbec nezvažují – možnost, že by v korespondenci mohlo jít o *Masarykův překlad* Humova druhého *Enquiry* do němčiny (1883).¹¹ Přitom tato identifikace rázem rozptyluje záhady, které se dosud hromadily: jedná se o etické pojednání, nebylo by divu, kdyby Radlov již měl jeho francouzský překlad z předchozího století, a je tam řeč o spravedlnosti a oprávnění. Navíc víme, že během léta, které Radlov trávil u Masaryků, byla příprava překladu Huma do tisku vysokou prioritou a Masaryk musel občas odjíždět do Vídně za nakladatelem, aby na vše dohlédl¹² (předmluva překladu je datována v červenci 1882), takže by bylo jen přirozené, aby Radlov se zájmem očekával výsledek úsilí, jehož byl svědkem a takřka účastníkem.

7 Doubek, V. – Květina, J. (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Slované*. Sv. 1: Poláci, Rusové a Ukrajinci, c.d., s. 229 (pro jednodušost pracuji s datováním dopisů, jak se dochovalo, a nechávám stranou možný převod z juliánského na gregoriánský kalendář).

8 Tamtéž, s. 231.

9 Tamtéž, s. 233.

10 Tamtéž, pozn. č. 3 na s. 234.

11 Hume, D., *Eine Untersuchung über die Prinzipien der Moral*. Přel. T. G. Masaryk. Wien, Carl Konegen 1883.

12 Polák, S., *T. G. Masaryk. Za ideálem a pravdou*. Sv. 1: 1850–1882, c.d., s. 338.

Je-li tomu tak, pak odpadá důvod řadit nedatovaný čtvrtý dopis až několik měsíců po prvních dvou (důvodem totiž bylo, že překlad, který měli na mysli editoři, následoval až skoro rok po vydání českého originálu, který podle nich Radlov obdržel v dubnu). A vskutku při pohledu na jeho obsah nabýváme přesvědčení, že tento dopis chronologicky spíše předchází ostatní Radlovovy dopisy. Píše se v něm totiž za prvé, že „die Dame hat wohl Ihnen schon geschrieben“¹³ – tou dámou je E. A. Dobromyslovová, která se podujala překladu Masarykovy *Sebevraždy* do ruštiny (a jejíž dopis ze 14. 2. 1883 se dochoval a ve vydání je obsažen). Za druhé, Radlov posílá Masarykovi její adresu, jakkoli poznamenává, že to snad už je zbytečné¹⁴ (pokud totiž už opravdu sama napsala). A za třetí (a tento bod je silně průkazný), Radlov píše, že se jeho vyřizování zpráv od Dobromyslovové opozdilo, protože doufal, že se s ní uvidí v Vánocích, ale nic z toho nebylo.¹⁵ Nuže, zpoždění nabrané kolem Vánoc je chabá výmluva u dopisu z listopadu (jemuž by předcházely nejméně tři dopisy z března až října) a podobně Radlovova nejistota, zda už ona dáma Masarykovi psala sama (a zda tedy už Masaryk na ni spojení má a adresa je nadbytečná), navzděčuje silně zařazení tohoto dopisu jako předcházejícího ostatní otištěné dopisy (v těch ostatně už Radlov bez dalších okolků věcně informuje o novinkách ze strany Dobromyslovové). Navíc k těmto důvodům je (přijmeme-li navrženou identifikaci Masarykova „překladu Huma“) zřejmé, že je třeba datovat jej před 26. 4. 1883, kdy překlad (v tomto dopisu teprve očekávaný) Radlov již dostává.¹⁶

Shrnuji: je prakticky jisté, že v dopisech z 1. 3. a 27. 4. 1883 Radlov píše o Masarykově překladu Huma, a je vysoce pravděpodobné, že tentýž překlad má na mysli i v nedatovaném dopise, řazeném editory do listopadu nebo prosince 1883 (u nějž se silně nabízí datování před březnem 1883). Stojí za zmínku, že mezi českými znalci Masaryka je vůbec jeho překladu Huma věnována velmi malá pozornost: tak např. v poměrně rozsáhlé knize Jaroslava Opata *Filozof a politik T. G. Masaryk, 1882–1893* je nejprve označen za Masarykovu vlastní studii (!)¹⁷ a poté ignorován (přitom šlo o pravděpodobně po nějaký čas mezinárodně nejviditelnější Masarykův výkon – např. Edmund Husserl užívá Masarykova překladu jako základního textu v semi-

13 Doubek, V. – Květina, J. (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Slované*. Sv. 1: Poláci, Rusové a Ukrajinci, c.d., s. 233.

14 Tamtéž, s. 234.

15 Tamtéž.

16 Přijmeme-li navržené pořadí dopisů, pak je rovněž daleko pravděpodobnější, že Masarykovou knihou, obstaranou podle úvodní věty tohoto dopisu pro petrohradskou knihovnu, je německá *Sebevražda* (*Das Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modernen Zivilisation*, Wien, Carl Konegen 1881), nikoli v té době ještě neexistující českojazyčná brožurka s nástupní přednáškou, k níž se přiklání editoři (tamtéž, pozn. č. 1 na s. 234).

17 Opat, J., *Filozof a politik T. G. Masaryk, 1882–1893*. Praha, Melantrich 1990, s. 14.

náři WS 1908–1909¹⁸ atd. atd.). Stejnému omylu jako čeští editoři podlehl již před časem moskevský badatel Jevgenij Firsov ve své edici Masarykovy korespondence s Radlovem¹⁹ (neměl ovšem tehdy v rukou všechny dopisy, které dnes máme my) a souvisejícím článku.²⁰

Josef Moural

18 Schuhmann, K., *Husserl-Chronik: Denk- und Lebensweg Edmund Husserls*. The Hague, Martinus Nijhoff 1977, s. 121. – Ohledně dalšího Husserlova užívání Masarykova překladu v přednáškách viz Schuhmann, K., Husserl and Masaryk. In: Novák, J. (ed.), *On Masaryk. Texts in English and German*. Amsterdam, Rodopi 1988, s. 140–141.

19 Фирсов, Е. Ф., Т. Г. Масарик и российская интеллектуальная среда: По архивам Чехии и России. Ч. 1: Томаш Масарик и Эрнест Радлов в научной и дружеской переписке. Москва, Полиграфиздат 2005, s. 49.

20 Фирсов, Е., *Два мыслителя – два друга: Томаш Масарик и Эрнест Радлов в переписке (конец XIX – начало XX века)*. Dostupné na: <http://www.mecenat-and-world.ru/25-28/masarik.htm>; [cit. 22. 3. 2018].